

RECENSIES

ing of Ostend in 1721-1731, and again in 1770-1785, receives some notice, as does the growth of the deep-sea fishery in the Austrian Netherlands after 1760. Needless to say, the 'Franse tijd' of the early 19th century brought a period of economic stagnation and decay for the Netherlands as a whole, more so in the maritime sphere than on land.

The thematic structure of the first two volumes is followed in this one. It also contains the two themes omitted from the second volume; maritime insurance (126-128), and maritime law (142-145). Both are rather skimpy contributions; and the last mentioned is the *zwakke stee* of the whole work. All the other chapters are most informative and enlightening, whether they deal with shipbuilding, shipowning, harbours, navigation, the fisheries, etc. For this reviewer's money, the most interesting are those on 'Zeevarenden' by J. R. Bruijn (146-190), on the VOC's Asian trade by F. S. Gaastra (266-294), and on the Atlantic trade with Africa and America by P. C. Emmer (298-317). There is also a valuable survey of the 'Oorlogsvaart' by Ph. H. Bosscher (353-394).

Whether readers come to this work with a good background knowledge, or with virtually none, they will find much to interest them. Graphs and tables have been used very effectively to present statistical information in a clear and concise form. A few examples will suffice: 'Lijst van schepen, ingeklaard in Nederland en België, met vermelding van bestemming, in 1826, 1827 en 1847' (61); 'De Belgische koopvaardijvloot in 1830', and 'De Nederlandse koopvaardijvloot in 1853' (104-105); 'Geografische herkomst van zee- en ambachtslieden, aangeworven door de VOC (in percentages)' samples from 1700-1790, and 'Aantallen personeel van de VOC, geworven in de Republiek en wederom uit Azië vertrokken' (150-151); 'Geografische herkomst van onderofficieren en manschappen der marine (in percentages)' (154), samples from 1725, 1765, 1821 and 1856; 'Tractementen en gages bij marine en koopvaardij in de eerste helft van de negentiende eeuw (in guldens)' (171); 'Omvang van de scheepsmacht van de VOC in de achttiende eeuw', showing also the declining proportion of its shipping engaged exclusively in the Asian interport trade, 1700-1794 (278); 'Aantallen VOC-schepen van en naar Azië, 1602-1795' (280).

As with the previous two volumes, the illustrations are excellent, and great pains have been taken to integrate them with the passages in the text to which they refer. The quality of reproduction could not be bettered. One can only await impatiently the publication of the fourth and final volume of this most impressive undertaking.

C. R. Boxer

F. L. van Holthoorn, *Mensen in Europa. Ontwerp voor een sociale geschiedenis van Europa na 1750* (Sociale en culturele reeks; Alphen aan den Rijn: Samson Uitgeverij, 1977, 317 blz., f38,50, ISBN 90 14 025 564).

Het boek houdt niet helemaal de belofte van de titel, een 'ontwerp voor een Europese sociale geschiedenis' gericht op de 'mensen' en dus, zo denk je argeloos, op het concrete, dagelijkse leven. En als je dan helemaal vooraan in het boek, bij enkele beschouwingen rond Trevelyans definitie van sociale geschiedenis, leest dat het 'vooral de taak is van de sociaal historicus, het leven zichtbaar te maken van de naamlozen' (14), denk je een schat van een boek in handen te hebben. Maar dan begint de ontgoocheling. 'Europa' is beperkt tot Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland, en nu en dan ook even Rusland, en van deze landen worden alleen maar enkele uit hun verband gehaalde situaties geschetst waar-

mee de auteur de lijn wil tekenen van algemene Europese ontwikkelingen op het gebied van de economische en demografische groei, de sociale structuren, de maatschappelijke instellingen, de sociale bewegingen en de sociale denkbeelden. Van Holthoorn beseft 'het risico van de ontoelaatbare vereenvoudiging' (153). Maar bovendien kan men zich afvragen of een 'algemeen Europees verband' niet uiteraard alleen maar in theorieën is terug te vinden, en ontbreekt in de werkelijkheid van het historisch gebeuren. Hebben 'algemene antwoorden' wel zin in de geschiedenis? Vertrekt wie zich daaraan waagt niet onvermijdelijk van 'gedachtenconstructies', terwijl toch de historicus 'bij het bestuderen van het verleden moet uitgaan van historische feiten'? (264).

De veralgemeningen worden nog bedenkelijker wanneer zij - wat in dit boek nogal eens gebeurt - op een apodictische toon ten beste worden gegeven. 'De eerste Internationale, schrijft bijvoorbeeld de auteur, is alleen belangrijk geweest als vehikel voor de denkbeelden van Marx en Engels' (205). Hij verliest uit het oog dat de 'sociale' betekenis van de Internationale niet ligt in de congressen maar in de invloed van de lokale afdelingen op de 'naamlozen'.

Over de naamloze 'mensen' verneemt men niet veel: eigenlijk is deze 'sociale' geschiedenis het verhaal van enkele succes-stromingen rond de hoger aangeduide thema's, het verhaal dus van enkele duizenden, vertegenwoordigd door een aantal grote namen.

Het ligt voor de hand dat een poging tot synthese van twee eeuwen Europese sociale geschiedenis bij zeer algemene lijnen moet blijven. Van Holthoorn heeft een knappe en heldere inventaris gemaakt voor het schrijven van een dergelijke synthese, en hij deed het met grote eruditie en het trefzeker hanteren van begrippen en stromingen, maar hij bracht alleen maar gegevens aan voor een theoretische benadering van de geschiedenis. Naar mijn smaak ontbreekt het concrete leven al te zeer in dit boek, opdat het als 'sociale' geschiedenis in aanmerking zou komen. Sociale geschiedenis is inderdaad - daarover' zullen de meeste beoefenaars het wel eens zijn - 'de geschiedenis van de samenleving' die probeert 'de veranderingen (in de samenleving) zichtbaar te maken' (26). Maar Van Holthoorns ontwerp beschrijft (alleen maar) de veranderingen in de opvattingen van enkele toonaangevende denkers over de samenleving. Deze opvattingen zijn belangrijk, ongetwijfeld, omdat zij doorgaans de ontwikkeling correct analyseren en zelfs vaak bepalen. Maar er is een nog belangrijkere dimensie in de sociale geschiedenis: het nagaan van wat deze veranderingen hebben betekend voor het concrete, dagelijkse leven van de tallozen 'die meestal lijdend voorwerp van de gebeurtenissen zijn' (14). Daarom dient mijns inziens sociale geschiedenis te worden gedefinieerd als de geschiedenis van de veranderingen in het samenleven.

Uiteindelijk schreef Van Holthoorn meer als socioloog dan als historicus (hij richt zich overigens op de eerste plaats tot sociologie-studenten). Zelf noemt hij zijn methode de 'historisch-sociologische' (150), die tracht een historische dimensie te geven aan sociologische vraagstukken. Dat is zinvol, als men hierdoor 'bepaalde aspecten van het historische gebeuren kan verklaren, die voordien onduidelijk bleven' (151), maar anderzijds dient men er over te waken dat de verklaring geen loutere 'gedachtenconstructie wordt', zo niet gaat de 'historische dimensie', die altijd uiteraard unieke situaties betreft, helemaal in de mist op van veralgemeende begrippen. Van Holthoorn omzeilt niet altijd dit gevaar. Bij de aanvang van zijn uiteenzetting over de 'wording van de massasamenleving' bijvoorbeeld schrijft hij: 'wij zouden deze ontwikkelingen (naar de massasamenleving) ook met een ander begrip kunnen samenvatten: het ontstaan van een algemeen referentiekader' (135). Wat echter de massa concreet betekent en wat 'Vermassing' heeft teweeggebracht in het leven van de doodgewone mens, toch een van de meest ingrijpende 'sociale' gebeurtenissen uit de eerste helft van de twintigste eeuw, dat wordt helemaal niet uiteengezet.

RECENSIES

Moeten wij niet proberen 'sociale' geschiedenis, en geschiedenis kortweg, te schrijven zonder het gebruik van modewoorden als 'structuren', 'conjuncturen', 'modellen', 'collectiviteiten' en dergelijke meer? Het zou ons verplichten tot meer aandacht en oorspronkelijkheid en wellicht ook tot meer historische eerlijkheid. Met dit laatste wordt vanzelfsprekend niet het boek van Van Holthoorn bedoeld: het is, alle kritiek ten spijt, te bewonderen om zijn grondigheid en zijn openhartigheid. De schrijvers van een ruimtelijk meer beperkte sociale geschiedenis bezitten nu een helder stramien.

K. van Isacker

A. J. van Weel, *De incorporatie van Culemborg in de Bataafse republiek* (dissertatie Nijmegen, Gelderse historische reeks X; Zutphen: Walburg Pers, 1977, 183 blz. en 8 blz. foto's f36-, ISBN 90 6011 403 5).

Met de Bataafse omwenteling kwam tevens een einde aan de door de stadhouder uitgeoefende soevereiniteit over diens zogenaamde vrije heerlijkheden gelegen in de Republiek, waartoe ook het graafschap Culemborg behoorde. Ervan uitgaande dat deze soevereiniteitsrechten door de Fransen bij hun inval in bezit genomen waren en vervolgens bij het vredesverdrag van 27 mei 1795 aan de Staten-Generaal waren overgedragen, werd krachtens het reglement voor de Nationale Vergadering van 30 december 1795 ook Culemborg betrokken bij de verkiezing van representanten voor deze Nationale Vergadering. Bij dit reglement werd het echter niet geïncorporeerd in een der provincies. De feitelijke incorporatie in de Bataafse Republiek betekende dus nog niet de incorporatie in een der gewesten, ofschoon Gelderland met de volkstelling voor deze verkiezing in Culemborg belast werd. De incorporatie in een der gewesten werd een slepende kwestie welke mede verband hield met de problematiek der nieuwe gewestelijke indeling, welke na de Bataafse omwenteling in ons land zo'n belangrijke rol speelde in de strijd tussen de federalisten en unitarissen en derhalve verscheidene malen aanleiding gaf tot uitvoerige en vaak heftige discussies in de Nationale Vergadering, waarbij de grondslagen voor een gewestelijke indeling op verschillende wijzen belicht werden. Zelfs werden er pleidooien gehouden om in het geheel geen gewestelijke indeling meer te maken. Na de discussie hierover in de eerste constitutiecommissie welke in het 'plan van constitutie' leidden tot de indeling van Culemborg in het departement Gelderland, hebben verschillende opeenvolgende commissies uit de Nationale Vergadering plannen voor een nieuwe verdeling van de Republiek moeten uitwerken en ter tafel brengen, waarbij Culemborg dan weer gesplitst in twee verschillende departementen terecht kwam, dan weer met de provincie Utrecht verenigd werd, om dan tenslotte door de commissie Lokhorst met een belangrijk deel van Gelderland verenigd te worden in het departement van de Waal, welk plan 25 mei 1797 door de Nationale Vergadering aangenomen werd en overgenomen in de ontwerpconstitutie van 1797.

Wie de dissertatie van Van Weel doorleest zal het bevreemden dat aan deze belangrijke discussies en voorontwerpen geen enkele aandacht besteed wordt, temeer omdat hij toch ook het *Dagverhaal van de Nationale Vergadering* onder de wel zeer uitvoerige lijst van literaturopgave vermeldt. Al heel spoedig en wel 9 maart 1796 benoemde de Nationale Vergadering een commissie uit haar midden voor de Culemborgse zaken, omdat het niet geïncorporeerd zijn in een der gewesten problemen van verschillende aard met zich bracht. Op advies dezer commissie besloot de Nationale Vergadering 23 maart 1796 de goederen van de gewezen stadhouder in Gelderland gelegen in administratie te brengen bij de commissie van administratie over de door de Franse republiek geabandonneerde goederen van